

Kotimaisten kielten keskus

INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2017–2020

Sisällys

I	Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet	3
II	Toimintaympäristö	4
III	Toimintasuunnitelma 2017–2020	5
	Suomen ja ruotsin kielen huolto	5
	Sanakirjat	7
	Kieliaineistot	8
	Vähemmistökielet	10
IV	Henkilöstö	11
V	Kehittämishankkeet	12
VI	Voimavarat	14

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoita saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon ja siihen liittyvään tutkimukseen, sanakirjatyöhön ja kieliaineistojen tarjoamiseen ja kehittämiseen sekä kielipoliittiseen asiantuntijatyöhön.

Kotimaisten kielten keskuksen tavoite on, että suomi ja ruotsi ovat tulevaisuudessakin aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös muunkielisten Suomessa asuvien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.

- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja Suomessa käytettävän ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja viranomaiskielen kehittämisen asiantuntija, joka tarjoaa monipuolisia kielenhuollon palveluja.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja, korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa kuvaavia sanakirjoja sekä Suomen uusien kieliryhmien tarpeisiin kaksikielisiä sanakirjoja.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa avoimesti verkossa suomen ja ruotsin kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kieli-lautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

Toimintaympäristö

Kielilain mukaan viranomaisten on vaalittava maan kielellistä kulttuuriperintöä ja edistettävä molempien kansalliskielten käyttämistä. Samaan aikaan Suomen kielitilanne muuttuu jatkuvasti. Siten kaikkien Suomessa käytettävien kielten puhujien mahdollisuuksiin oppia ja käyttää omaa kieltään tulee kiinnittää koko ajan huomiota. Yhteiskunnan yhtenä tehtävänä on huolehtia täällä asuvien kieli- ja kulttuuriryhmien tarpeista, oikeudesta omaan äidinkieleen ja mahdollisuudesta oppia suomea ja ruotsia.

Julkisen hallinnon keskeisiä tavoitteita on avoimuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Avoimuutta edistetään erityisesti valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen kautta, jossa Kotuskin on ollut hankkeen alusta asti aktiivisesti mukana. Selkeä kieli on yksi avoimuuden keskeinen tekijä ja on ollut hankkeen teemana toimikaudesta toiseen. Vaikka virkakieltä on parannettu monin tavoin, kansalaisen on edelleen usein vaikea ymmärtää viranomaisten tekstejä ja hallinnossa syntyviä laitosten ja alueiden nimityksiä. Tekstien puutteellinen laatu kuluttaa turhaan sekä kansalaisten että viranomaisten resursseja. Pahimmillaan epäselvä virkakieli uhkaa kansalaisten oikeusturvaa, kun taas selkeä kieli edistää demokratian toteutumista.

Palvelujen tarjoaminen verkossa kaikkien kansalaisten ja eri ryhmien käyttöön on julkisen hallinnon ajankohtainen tehtävä. Toimivia palvelukokonaisuuksia luomalla edistetään avoimuutta ja saavutettavuutta. Integroimalla palveluja, aineistoja ja tuotteita on myös humanistisella alalla mahdollista tuoda esille työn tuloksia ja monipuolistaa niiden käyttöä eri ryhmien keskuudessa.

Kotimaisten kielten keskus on viime vuosina toteuttanut ne rakenteelliset muutokset, joita maan hallitus on edellyttänyt, eli supistanut toimintaansa ja selventänyt työnjakoa yliopistojen kanssa. Varojen vähentyessä Kotuksen toimintaedellytykset ovat viime vuosina heikentyneet selvästi. Kotuksen panos yhteiskunnassa on kuitenkin samaan aikaan vahvistunut, koska Kotus on kielen asiantuntijana aktiivisesti mukana esimerkiksi hallinnon kehittämisen yhteistyöprojekteissa ja sen laaja verkkopalvelu tavoittaa suuren määrän kansalaisia. Siten sen asema valtion ainoana kielialan asiantuntija- ja palveluorganisaationa on merkittävä. Kotus keskittyy entistä enemmän asiantuntija- ja palvelutehtäviinsä, mutta Kotuksen on lähivuosina myös suunnattava toimintaansa uudelleen ja valittava entistä tarkemmin, mihin niukkenevat resurssit suunnataan.

Kotuksen tärkeimmät asiakkaat ovat opettajat, opiskelijat, julkishallinto, media, tutkijat ja kääntäjät. Kotuksella on erilainen tehtävä kuin yliopistoilla, mutta tehtävät edellyttävät vahvaa yhteistyötä, jotta yhteiskunta saisi kaiken mahdollisen hyödyn kielentutkijoiden ja kieli-asiiantuntijoiden työstä. Yhteydet julkishallinnon toimijoihin ja mediaan ovat tiiviit ja monipuoliset, ja niitä pidetään yllä monin tavoin esimerkiksi erilaisissa asiantuntijatyöryhmissä ja jatkuvassa yhteistyössä median kanssa. Jotta Kotus voi vastata mahdollisimman hyvin erilaisiin kielenkäytön tarpeisiin ja tarjota kansalaisille tasavertaisen mahdollisuuden päästä monenlaisen kielitiedon äärelle, se tarjoaa julkaisujaan, aineistojaan ja palvelujaan sekä tietoa kielestä pääasiassa verkossa.

Toimintasuunnitelma 2017–2020

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Kielenkäyttötavat muuttuvat nopeasti uusien viestintävälineiden myötä. Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat vaarassa kaventua.

Kansainvälinen toimintaympäristö ja hallinto muuttuvat yhä nopeammin. Kielenhuollossa tehdään työtä säädösten ja viranomaisten kielenkäytön selkeyttämiseksi Suomessa ja osallistutaan kielen- ja nimistönhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Kielenhuoltajilla on tiiviit ja monipuoliset yhteydet erilaisten kielenkäyttäjryhmien kanssa. Suuri osa käyttäjistä etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarvitaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja erityisesti verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuollossa tarkastellaan kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuotetaan niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Kielenhuolto lisää yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä
- lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta

- Kartutetaan systemaattisesti tietoa julkisen kielenkäytön ja nimistön tilasta sekä kielen ja kielenkäytön muutoksista, mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen kanssa. Saatua tietoa sovelletaan kielen- ja nimistönhuollossa ja nykykielen sanakirjojen tuottamisessa.
- *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* ja virkakielikampanjassa saatujen kokemusten pohjalta jatketaan yliopistojen ja viranomaisten kanssa viranomaisteksteihin kohdis-

tuva tutkimusyhteistyötä, jonka tulokset auttavat lisäämään viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Tuloksia hyödynnetään viranomaiskielen huollossa sekä Virkakielen kehittämishankkeessa, johon haetaan opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoitusta.

- Jatketaan vuonna 2009 valmistuneen *Suomen kielen tulevaisuus* -toimintaohjelman ehdotusten toteutumisen seuraamista kielenhuollon näkökulmasta. Tähän liittyvästi vaikutetaan mm. suomen kielen käytön kehitykseen Euroopan unionin toimielimissä.

Palvelut ja julkaisut

- Jatketaan kielenhuollon verkkosivujen ja Kielitoimiston ohjepankin kehittämistä kielen- ja nimistönhuoltotiedon keskeisenä, helposti käytettävänä lähteenä. Jatketaan verkkoaineistojen julkaisemista eri kohderyhmille (mm. koulut, säädös- ja viranomaiskieli), päivitetään nimistönhuollon verkkojulkaisuja sekä lisätään sähköisten palvelujen vuorovaikutteisuutta. Julkaistaan verkkopalvelussa myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistönhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan ja kehitetään neuvontaa, koulutusta ja muita kielen- ja nimistönhuollon palveluja erityisesti kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä Maanmittauslaitoksen kanssa karttanimistön tarkistuksessa.
- Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kuntamuutosten vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen seuranta

- Seurataan ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään viranomaiskieleen ja ruotsinkielisen median kielenkäytön kehitykseen ja nykytilaan.

Palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, kielen- ja nimistöntarkistusta ja muita kielipalveluja, mm. tiedotusvälineiden kielipalvelua ja oppikirjojen kielentarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi.
- Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kuntamuutosten vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa ja tuetaan organisaatioiden omatoimista kielenhuoltoa. Kartutetaan *Ordförrådet*-tietokantaa ja päivitetään verkkojulkaisua *Svenska ortnamn i Finland*.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärühmiin.

- Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. eri kieliammattilaisten, tiedeyhteisön, sanastotyön ammattilaisten, selkokielen asiantuntijoiden, viranomaisten, median ja koulun kanssa.
- Kielenhuolto toimii yhteistyössä kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Kielenhuolto tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa ja on jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistönhuolto tekee yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen, Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Nimistönhuolto on jäsenenä YK:n paikannimiasiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistuu pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kotuksen asiantuntijaeliminä toimivat suomen, ruotsin, saamen, romanikielen ja viittomakielen lautakunnat. Ne edistävät kansalliskielten ja mainittujen vähemmistökielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Internetin käyttö tiedonhaussa on muuttanut varsinkin moniosaisten painettujen haku- ja muiden suurteosten asemaa ja vaikuttanut myös Kotuksen julkaisupolitiikkaan. Kotus on siirtynyt julkaisemaan sanakirjojaan sähköisinä verkossa.

Yhdessä suhteessa toimintaympäristö ei ole muuttunut: yhä edelleen tarvitaan ja halutaan luotettavaa tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä suomalaisen kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sekä nykykieltä kuvaavien että historiallisten sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen ydintoiminnoista. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan suomen kielen viimeaikaista kehitystä ja seurataan sanaston nykykehitystä sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määrävälein.

Kotuksen tehtävä on myös sellaisten historiallisten sanakirjojen tuottaminen, jotka ovat kansallisesti ja kulttuurisesti merkittäviä. *Suomen murteiden sanakirja* ja *Ordbok över Finlands svenska folk mål* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta.

Kotuksen verkkosanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja, aineistoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään kokonaisuutena niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* sekä *Suomen murteiden sanakirjan* painettuina ilmestyneet jaksot liitetään vastaaviin verkkosanakirjoihin.

Otetaan käyttöön kaikille sanakirjatoimituksille yhteinen toimitusjärjestelmä.

- *Kielitoimiston sanakirjan* toimitustapaa ja sisältöä kehitetään. Sanakirjasta kootut idiomit koodataan Kotuksessa mahdollisesti rakennettavaa erillistä tietokantaa varten. Sanakirjasta ilmestyy useampi päivitys.
- Julkaistaan *Finlandssvensk ordbok* verkossa.
- Julkaistaan verkossa päivitetty ja laajennettu *Suomi–ruotsi-suursanakirja*, jos saadaan ulkopuolista rahoitusta.
- *Suomen murteiden sanakirjan* julkaisemisessa edetään niin, että suunnittelukauden lopussa julkaistuna on noin puolet sanakirjasta eli aakkosväli *a–l*.
- *Ordbok över Finlands svenska folkmål* -teoksen toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on julkaistuna aakkosväli *a–p*.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on julkaistuna aakkosväli *a–p*. Sanakirjan toimittamista tukee Koneen Säätiö rahoittamalla neljä kuudesta sanakirjatoimittajasta vuosina 2014–2018. Jatkorahoituksen järjestelyt selvitetään suunnittelukauden alussa.
- Laaditaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. Meneillään oleva *Suomi–somalisanakirja* ilmestyy suunnittelukauden alussa. Jatketaan Suomi-kurdi-sanakirjoja ja suunnitellaan muita sanakirjoja käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa. Hankkeessa on yhteistyökumppanina Opetushallitus.

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita suomalaisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa. Lisätään leksikografista asiantuntemusta osallistumalla alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin (esim. Euralex, Pohjoismainen leksikografian konferenssi), pitämällä yhteyttä alan toimijoihin ja laatimalla selvityksiä eri leksikografisista ratkaisuista.

Kieliaineistot

Toimintaympäristön muutokset

Hallitus panostaa voimakkaasti hallituskaudella 2015–2019 digitalisointiin. Avoimen tiedon edistäminen on vakiintumassa osaksi hallinnon toimintaa. Myös tutkimusmenetelmät ja -kohteet monipuolistuvat ja muuttuvat. Tämä kaikki luo haasteita Kotuksenkin aineistojen digitalisointiin, sähköiseen pitkäaikaistallennukseen sekä verkossa tarjottaviin aineistopalveluihin.

Pitkäjänteisen suunnittelun sekä tieteenalan ja yhteiskunnan tarpeiden tuntemus korostuu entisestään, joten uudenlaisten aineistopalvelujen kehittämisessä alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on entistä tärkeämpää. Kansallinen fennistiikan aineistoinfrastruktuuri ei voi olla lyhytkestoisten tutkimushankkeiden varassa, joten Kotus pyrkii toimimaan kansallisella tasolla asiantuntijan roolissa. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan nykyisten kieli- muotojen dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Erilaisten infrastruktuuri- ja sisältöhankeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista tai kohdennettua kehittämisrahoitusta.

Kieliaineistotyön toiminta-ajatus

Kotus ylläpitää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kansallisesti ja myös kansainvälisesti merkittävää tutkimusinfrastruktuuria, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kielenaineskokoelmista. Ne ovat keskeinen kielentutkimuksen ja opetuksen infrastruktuuri ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä.

Toimenpiteet

Aineistopalvelujen tavoitteena on asiantunteva, verkkopohjainen tietopalvelu, sujuvat sähköiset aineistopalvelut, tyytyväiset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä laadukas tietotekninen toimintaympäristö. Pyritään tuottamaan asiakkaiden käyttöön relevantteja aineistoja. Edistetään avoimen tiedon periaatteen toteutumista. Samalla huolehditaan kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Toimintaa ohjaa kokoelma- ja palvelupoliittinen ohjelma.

- Ylläpidetään ja kehitetään Kotuksen tavoitteiden kannalta keskeisiä aineistoja. Keskeiset aineistot liittyvät suomeen ja suomenruotsiin. Valikoiduilla painopistealueilla (tärkeimpinä nykysuomen sanasto, nimistö) pyritään kattavaan tallentamiseen kieliperinnön dokumentoinnin varmentamiseksi.
- Tietovarantojen avaaminen: Kotuksen aineistoja pyritään digitoimaan mahdollisimman paljon. Rahoituksen saaminen kuitenkin luo rajat digitoitaville määrille. Digitoituidut aineistot lisensoidaan avointa käyttöä varten, ellei tietojen luonne edellytä käyttörajoituksia.
 - Nimiarkiston paikannimikokoelmien digitointi on meneillään. Perusdigitointi valmistuu vuonna 2015, mutta jatkojalostus ja digitaalisen palvelun rakentaminen jatkuu vuoteen 2017 saakka. Suomen kunnilta ja säätiöiltä haetaan rahoitusta vuonna 2016. Digitalisoinnille pyritään saamaan edelleen erillisrahoitus vuodeksi 2017, jotta työ saadaan päätökseen ja jotta digitaaliselle aineistolle saadaan rakennetuksi eri käyttötarpeita ja arkiston kehittämistä tukeva verkkopalveluympäristö. Hankkeessa muutetaan digitaalisesti paikannimiarkistiksi n. 2,7 miljoonaa nimilippua, n. 0,3 miljoonaa sivua käsikirjoitusaineistoja sekä nimien sijaintitiedot noin 10 000 keruukartan perusteella. Työ hankitaan etupäässä ostopalveluina.
 - Kotuksessa on nimiaineiston lisäksi digitoitavaa aineistoa 14,5 miljoonaa arkistolippua ja 7 000 äänitetuntia. Digitoinnin edistyminen riippuu saatavan rahoituksen määrästä. Rahoitusta haetaan opetus- ja kulttuuriministeriöltä sekä säätiöiltä.
- Aineistojen tiedot ovat käytettävissä Kansallisen digitaalisen kirjaston tarjoamassa Finna-asiakasliittymässä.
- Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan, ja aineistoja siirretään keskitettyyn kansalliseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään (PAS).
- Kotuksen arkistot joudutaan hajasijoittamaan, mikä hankaloittaa sekä Kotuksen työtä että asiakaspalvelua. Päivittäisessä työssä tarvittavat paperimuotoiset aineistot siirretään vuonna 2016 uusiin toimitiloihin Hakaniemenrantaan, mutta muiden sijoituspaikka ei ole toistaiseksi tiedossa. Paperiarkistojen sijoittaminen pystytään järjestämään järkevästi ja taloudellisesti vain, mikäli ne saadaan digitoitua. Digitointiin tarvitaan erillinen määräraha.
- Aineistoihin liittyvän neuvonnan, opastuksen ja tietopalvelun siirtäminen verkkoon jatkuu.
- Toiminta on vuorovaikutteista, ja hyödynnetään nykyaikaisia talkootyöratkaisuja aineistojen kartuttamisen ja jalostamisen tukena.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Aineistojen alalla tehdään erimuotoista yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arki- to-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -konsortiossa ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta. Aineistojen vaatima tekninen infrastruktuuri on tarkoitus jatkossakin hankkia Tieteen tietotekniikan keskukselta CSC:stä.

Kirjasto

Kotuksella ja muilla Hakaniemenranta 6:ssa toimivilla organisaatioilla, Opetushallituksella, Suomen Akatemialla ja Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskuksella on yhteinen kirjasto. Sen toiminnasta vastaa pääasiassa Kotus.

Kotuksen kirjaston laajuus on vuonna 2017 noin 700 hyllymetriä.

Kirjasto palvelee kaikkia Hakaniemenrannan opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden työntekijöitä. Muut asiakkaat voivat kirjaston aukioloaikoina käydä lukemassa julkaisuja lukusalissa. Kirjastosta ei anneta koti- eikä kaukolainoja. Kirjastossa myydään Kotuksen julkaisuja.

Vähemmistökielet

Kotimaisten kielten keskus toimii sen hyväksi, että Suomessa käytettyjen saamelaiskielten, Suomen romanikielen ja kahden viittomakielen käyttöala voi laajentua ja kielet voivat kehittyä. Näistä vähemmistökielistä useimmat ovat vakavasti uhanalaisia. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielten, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat. Lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä. Ne päättävät kielenkäyttöä koskevista yleisluonteisista tai periaatteellisista suosituksista ja esittävät kannanottoja sekä kielenkäytöstä että kielipolitiikasta.

Karjalan kielen osalta yhteistyötä tehdään tarvittaessa Itä-Suomen yliopiston kanssa ja karjalan kieltä ja kulttuuria edistävien seurojen kanssa. Kotus tarjoaa verkossa *Karjalan kielen verkkosanakirjaa* ja karjalan kielen sana-arkistoa.

Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoituksella sanakirjoja eri kieliryhmien tarpeisiin. Ensimmäisenä sanakirjana valmistuu *Suomi–somalisanakirja* ja sen jälkeen *Suomi–kurdi-sanakirjat*.

IV

Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja rakenne

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstön kokonaismäärä on 87 (31.12.2014). Naisia on 69 ja miehiä 18. Henkilötyövuosia tehtiin 85,5 vuonna 2014. Kotimaisten kielten keskuksen henkilötyövuodet ovat vähentyneet viime vuosina tuottavuusohjelman vuoksi ja vähentyvät edelleen suunnitelmakaudella taloudellisista syistä. Tuottavuusohjelman alussa vuonna 2006 Kotuksessa tehtiin 112,6 henkilötyövuotta.

Pääosa henkilöstöstä, 76 henkeä, on kokoaikatyössä, lyhennettyä työaikaan oman valintansa mukaan tekee 11 henkeä (2014). Kokonaistyövoimakustannukset ovat 4 583 136 euroa (2014).

Henkilöstön keski-ikä on 48,0 vuotta (12/2014, koko valtionhallinnossa 46,3). Kotuksesta eläkkeelle siirtyvien eläköitymisikä on varsin korkea, usein yli 65 vuotta.

Asiantuntijalaitoksen luonteen vuoksi työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Koulutustasoindeksi on 6,4 (koko valtiolla 5,3). Henkilöstöstä 83,9 prosentilla on korkeakoulututkinto ja 18,4 prosentilla tohtorin tutkinto (12/2014).

Henkilöstön hyvinvointi

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toimimaan hyvänä ja kiinnostavana työnantajana. Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa. Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun toimintasuunnitelma.

Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaikakäytännöillä. Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Huomiota kiinnitetään hyvään työilmapiiriin. Noudatetaan yhdessä laadittuja työhyvinvoinnin pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy. Erityistä huomiota kiinnitetään uusien avotilojen toimintakäytänteisiin.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Vuonna 2014 työtyytyväisyyskyselyn tulos oli 3,31 (VM-baro). Tulos on samaa tasoa kuin valtiolla yleisesti. Työtyytyväisyyden edistämiseen käytettiin 42 euroa/htv.

Sairauspoissaoloilla mitattuna henkilöstön terveydentila on hyvä. Poissaoloja on 7,2 työpäivää henkilötyövuotta kohti (koko valtio 8,9). Työterveydenhuollon kulut vuonna 2014 olivat 853,26 euroa henkilötyövuotta kohti (koko valtio 452,10 euroa).

Henkilöstön liikuntaharrastuksia edistetään järjestämällä työnantajan tukemia liikuntaryhmiä ja vuotuinen virkistyspäivä.

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjahanke

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajakielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella rahoituksella.

Hanke jatkuu useamman vuoden sen mukaan, kuinka moneen kieleen kaksikielinen sanakirja tehdään. Ensimmäisenä laadittu *Suomi–somalisanakirja* ilmestyy suunnittelukauden alussa. Vuonna 2016 aloitettavat kurdin sanakirjat (suomi–kurmandži ja suomi–sorani) ilmestynevät suunnittelukauden lopussa. Lisäksi aloitetaan muita sanakirjoja tarveharkinnan mukaisesti. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäväksi. Hankkeessa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus, joka aikoo toimittaa sanakirjojen supistettu- ja painettuja versioita ja toimii maahanmuuttajakieliin liittyvien pienehköjen selvitysten rahoittajana.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2017: 150 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen.

2. Palvelut verkkoon -hanke 2016–2018

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Sähköinen julkaiseminen ja internet tarjoavat virastoille yhä paremmat mahdollisuudet tavoittaa ja palvella kansalaisia. Myös Kotus on siirtynyt entistä enemmän digitalisoimaan sisältöjään sekä tarjoamaan julkaisujaan, kielenhuoltopalvelujaan ja muuta tiedotustaan verkossa. Verkko on Kotuksen keskeisin informaatio- ja palvelukanava. Valtaosa Kotuksen asiakkaista tavoitetaan verkkopalvelun kautta, ja tämä kanava on myös kustannustehokkain. Verkkopalvelun käyttäjiä ovat suuri yleisö, oppilaitokset, viranomaiset ja tiedotusvälineet sekä monet eri alojen ammattilaiset (esim. kääntäjät, tiedottajat, kirjailijat). Kotuksen verkkopalvelu auttaa käyttäjiä tuottamaan entistä selkeämpää kieltä, mikä puolestaan edistää hallinnon tehokkuutta ja avoimuutta sekä demokratiaa ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Lisäksi verkkopalvelu tarjoaa uudenlaisia mahdollisuuksia osallistaa erilaisia käyttäjäryhmiä ja suurta yleisöä kielitiedon ja -tietämyksen tuottamiseen.

Kotuksen www-palveluja (www.kotus.fi, Kielitoimiston ohjepankki, *Kielikello*, *Språkbruk*) käyttää tätä nykyä n. 120 000 ihmistä kuukaudessa (laskelma alkusyksyltä 2015). Lisäksi Kotuksen digitalisoituja kieliaineistoja käyttää n. 10 000 ihmistä kuukaudessa, ja *Kielitoimiston sanakirjaan* on tehty keskimäärin 130 000 hakua kuukaudessa.

Käyttömukavuus ja tiedon löytämisen helppous

Palvelut verkkoon -hankkeessa jatketaan vuonna 2016 alkanutta Kotuksen verkkopalvelujen kehittämistä. Lähtökohtina ovat käyttäjäystävällisyys ja erilaisten käyttäjäryhmien mahdollisimman laadukas palveleminen. Kieltä koskevissa asioissa käyttäjille on olennaista, että tieto on luotettavaa ja löytyy nopeasti. Kotuksen verkkopalvelussa on historiallisista syistä useita erillisiä osia, joiden integroiminen toisiinsa on hyvän käyttökokemuksen tarjoamiseksi välttämätöntä. Hankkeessa parannetaan Kotuksen verkkopalvelujen kokonaisarkkitehtuuria siten, että palveluissa päästään entistä lähemmäksi yhden luokun periaatetta, jolloin luotettavien tietojen löytäminen helpottuu merkittävästi. Kotuksen verkkopalvelun erillisissä osissa olevat tiedot ja niihin liittyvät metatiedot yhtenäistetään ja järjestetään entistä systemaattisemmin. Hanke toteuttaa valtioneuvoston linjaa tiedon avoimesta tarjoamisesta.

Vuonna 2017 jatketaan Kotuksen verkossa jo olevien erillisten osioiden (esim. *Kielikello* ja *Språkbruk* ja *Kielitoimiston sanakirja* sekä kieliaineistoja) integrointia yhteisiin hakutoimintoihin www.kotus.fi-sivustolle. Näin osin hajallaan oleva tieto on entistä tehokkaammin ja paremmin asiakkaiden löydettävissä ja käytettävissä. Samalla otetaan käyttöön verkkoasiakkaalle tarkoitettu palveluikkuna ja mahdollisesti uusia sosiaalista mediaa hyödyntäviä palvelumuotoja sekä kehitetään sisältöjen tarjoamisen uusia muotoja (audiovisuaalinen materiaali, testit, oppimispelit, selkokielinen materiaali).

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2017: 100 000 euroa. Hanke jatkuu vuonna 2018 samalla volyymilla.

3. Keskeisten arkistokokoelmien digitointihanke 2017–2019

Kotuksen arkistojen laajuus hyllymetreinä on noin 3 100. Arkistolippuja on yli 20 miljoonaa ja av-tallenteita noin 24 000 tuntia. Kokoelmia on digitoitu systemaattisesti 1990-luvulta alkaen, ja Nimiarkiston paikannimikokoelmien digitalisointihanke on meneillään (2014–2017). Digitoinnin myötä kokoelmien saavutettavuus ja käytettävyys parantuvat olennaisesti, joten kaikki keskeiset kokoelmat pyritään digitoimaan vuoteen 2019 mennessä. Perusdigitoinnin jälkeen aineistoja voidaan jatkojalostaa erillisissä hankkeissa osaksi uudenlaisia palveluja, esimerkiksi linkittää aineistoja toisiinsa ja sanakirjatietoon. Digitoitavan aineiston määrä on noin 14,5 miljoonaa arkistolippua ja 7 000 äänitetuntia.

Kotus muuttaa alkuvuonna 2016 uusiin toimitiloihin, joissa ei ole tilaa kaikille arkistokokoelmille. Alkuperäisaineistot voidaan digitoinnin jälkeen sijoittaa etäarkistoon, jolloin syntyy merkittäviä tilakustannussäästöjä, kun muualla sijaitsevien tilojen vuokrataso on Helsingin keskusta-alueella alempi ja kun aineistot voidaan pakata tiiviisti eikä tarvita asiakastiloja kokoelmien yhteyteen. Päivittäisessä työssä tarvittavat aineistot sijoitetaan kuitenkin Hakaniemenrannan toimitiloihin.

- Vuonna 2017 digitoidaan Nykysuomen sana-arkiston noin 5,3 miljoonaa sanalippua, saatetaan loppuun Karjalan sana-arkiston digitointi sekä digitoidaan äänitteitä noin 1 500 tuntia.
- Vuosina 2018 ja 2019 jatketaan äänitedigitointia ja digitoidaan Suomen murteiden sana-arkisto (n. 8,1 milj. sanalippua) sekä lukuisia pienempiä lippumuotoisia kokoelmia (mm. slangisanastoa, puhuttelunimiä, asiakirjanimiä).

Digitaalisten aineistojen käyttöön saattamisessa hyödynnetään CSC:n palveluja (PAS, AVAA, IDA ym.) ja Kielipankkia (LAT, Korp, Sanat). Nimiarkiston paikannimikokoelmien

digitointihanke toimii pilottina ja sen myötä syntyy ratkaisuja, joita voidaan hyödyntää myös muissa arkistolippumuotoisissa aineistoissa ja paikkatietoaineistoissa.

Kehittämärahoituksen tarve vuonna 2017: 200 000 euroa. Hanke on kolmivuotinen. Rahoitustarve on 200 000 e myös vuonna 2018 ja 2019, eli hankkeen kokonaiskustannukset ovat 600 000 e.

4. Virkakielen kehittämishanke 2017–2019

Tausta

Kotimaisten kielten keskus on toiminut suomen- ja ruotsinkielisen virkakielen asiantuntijana 1970-luvulta alkaen. Kotus on edistänyt aktiivisesti *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* (OKM 30.1.2014, http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/hyva_virkakieli.html) aikaansaamista ja koordinoi parhailtaan ohjelmaan perustuvaa virkakielikampanjaa (2014–2015, www.virkakielikampanja.fi).

Hankkeen tavoitteet ja sisältö

Uudessa Virkakielen kehittämishankkeessa Kotus jatkaa *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* ehdotusten toteuttamista laatimalla vapaasti verkossa saatavia apuneuvoja viranomaisten kielenkäytön ja tekstien kehittämiseksi yhteistyössä ministeriöiden ja muiden viranomaisten kanssa. Hanke toteuttaa valtioneuvoston linjaa palvelujen digitalisoinnista ja tiedon avoimesta tarjoamisesta sekä tehostaa viranomaisten toimintaa.

Hankkeessa viranomaisten kirjoittamiskoulutusta monipuolistetaan suunnittelemalla ja toteuttamalla avoin virkakielen verkkokurssi. Viranomaistekstien laadun parantamiseksi rakennetaan myös tekstipankin (julkishallinnon mallitekstien tietokannan) pilottiversio. Tekstipankkia varten tuotetaan kieleltään asiallisia, selkeitä ja ymmärrettäviä malleja sellaisista julkishallinnon teksteistä, joita tarvitaan usein ja jotka ovat viranomaisilla samankaltaisia (esimerkiksi lupapäätös, muutoksenhakuohje, lisäselvityspyyntö). Lisäksi Virkakielen kehittämishankkeessa toteutetaan jo *Kansalliskielistrategiassa* ehdotetun *Kansallisen termipankin* virallisia nimiä koskeva osuus, ”nimipankki”.

Kehittämärahoituksen tarve vuonna 2017: 50 000 euroa. Hanke kestää vuodet 2017–2019. Kehittämisesursseina projektiin palkattavien asiantuntijoiden palkkoihin ja tietotekniikan asiantuntijapalveluihin ja järjestelmiin tarvitaan 50 000 euroa vuonna 2017, 50 000 euroa vuonna 2018 ja 50 000 euroa vuonna 2019, yhteensä 150 000 euroa.

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Toimintamäärärahoissa on huomioitu tutkimusrahoituksen kokonaisuudistuksen aiheuttamat

vähennykset. Vakituisen henkilöstön henkilöstömenoja vähennetään suunnitelmakaudella noin neljän henkilötyövuoden verran, yhteensä 212 000 euroa. Henkilöstömenojen sopeuttaminen vähentyneisiin määrärahoihin pyritään toteuttamaan eläkkeelle siirtyvien virkojen täyttämättä jättämisellä. Kaikkiaan henkilöstömenot vähentyvät 329 000 euroa suunnitelmakaudella, kun otetaan huomioon myös mahdollisten kehittämishankkeiden henkilöstömenot. Palvelujen ja muun toiminnan menojen määrä on suhteellisen suuri, koska anottuihin kehittämishankkeisiin sisältyy paljon ostopalvelua. Toimitilakustannukset laskevat kaikkiaan noin 230 000 euroa vuodessa Kotuksen muutettua uusiin toimitiloihin sekä omakustannusperiaatteen toteuduttua Senaatti-kiinteistöjen vuokrissa.

Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan sekä yhteisrahoitteen toiminnan kustannusvastaavuuteen. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa.

	2017	2018	2019	2020
Toiminnan rahoitus				
Toimintamäärärahat	1 185 000	1 185 000	1 185 000	1 185 000
Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot	3 877 000	3 877 000	3 777 000	3 527 000
Yhteensä	5 062 000	5 062 000	4 962 000	4 712 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	309 000	239 000	239 000	239 000
Muut toiminnan tuotot	176 000	176 000	176 000	176 000
Yhteensä	485 000	415 000	415 000	415 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 490 000	4 467 000	4 284 000	4 161 000
Toimitilakustannukset	513 000	493 000	473 000	493 000
Palvelut+ muut toiminnan menot	782 000	757 000	732 000	507 000
Yhteensä	5 785 000	5 717 000	5 489 000	5 161 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	640 000	402 000	162 000	50 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	402 000	162 000	50 000	16 000